

Elektronik Kaynaklarda Yasal Sorunlar

Yaşar Tonta

H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

tonta@hacettepe.edu.tr

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/tonta.html>

Plan

- ❖ Telif hakkı tanımı
- ❖ Dijital yayın teknolojisi ve telif hakları
- ❖ Dijital yayınlar ve halk kütüphaneleri
- ❖ Türkiye’de durum

Telif Hakkı

- ❖ Telif hakları entellektüel mülkiyet rejiminin bir parçasıdır (diğerleri ticari markalar ve patentler)
- ❖ Özgün ve yaratıcı eser sahiplerine (yazar, artist, besteci, vd.) belirli bir süre için verilen haklardır
- ❖ Telif hakkının amaçları
 - **Kişisel:** Yaratıcı eser sahiplerini telif hakları aracılığıyla ödüllendirmek ve onları daha fazla eser yaratmaya teşvik etmek
 - **Toplumsal:** Bu eserlerden herkesin yararlanmasını sağlamak

Eser

- ❖ “Eser”, sahibinin hususiyetini taşıyan ve
ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya
sinema eserleri sayılan her nevi fikir ve sanat
mahsulüdür.” (FSEK, Md. 1)
- ❖ Eser türleri
 - İlim ve edebiyat eserleri
 - Musiki eserleri
 - Güzel sanat eserleri
 - Sinema eserleri
- ❖ Özgün ve yaratı ürünü olan her eserde (kitap,
bina, mücevher, yazılım, vs.) telif hakkı var

Eser Sahibinin Hakları I: Manevi Haklar

- ❖ Kamuya sunma hakkı
- ❖ Eserin yazarı olarak tanınma hakkı
- ❖ Eserde değişiklik yapılmasını yasaklama hakkı
- ❖ Eserin küçültücü şekilde ele alınmaması hakkı
- ❖ Eser sahibinin zilyed ve malike karşı hakları

Eser Sahibinin Hakları II: Mali Haklar

- ❖ İşleme (uyarlama) hakkı
- ❖ Çoğaltma hakkı
- ❖ Yayma hakkı
- ❖ Halka gösteri (temsil) hakkı
- ❖ Radyo-TV-ağ ile yayım hakkı
- ❖ Kiralama hakkı
- ❖ Halka ödünç verme hakkı

Süre

- ❖ Bilim, edebiyat, fotoğraf, sanat, sinema eserleri: Yaşam + 70 yıl
- ❖ Veri tabanları: 15 yıl

Telif Hakkı ile İlgili Kısıtlamalar

- ❖ Kamu düzeni (mahkeme, polis, vs.)
- ❖ Genel yarar
 - Yasa ve yönetmelikler, resmi konuşmalar
 - Yayımlanmış eserlerin eğitim-öğretim amaçlı temsil ve kullanımı (FSEK, Md. 33-34)
 - Alıntı yapma, haber verme, röportaj
- ❖ Kişisel kullanım amacıyla çoğaltma

Telif Hakkı Yasa ve Antlaşmaları

- ❖ Ulusal yasalar
- ❖ AB Telif Hakları Yönergesi (22/5/2001 [2001/29/EC europa.eu.int/comm/internal_market/en/intprop/docs/index.htm](http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/intprop/docs/index.htm))
 - Bilgi toplumunda telif haklarını düzenliyor
 - 2002 yılı sonunda uygulamaya konulacak
 - Üye ülkelerin uyum sağlaması ve yasakları kaldırmaları gerekiyor
- ❖ Bern Konvansiyonu
- ❖ WIPO Telif Hakları Anlaşması
- ❖ WIPO Gösteriler ve Ses Simgeleri Anlaşması
- ❖ Eser sahibinin telif hakkını tanıyan bir ülke vatandaşı olması gerekli

Telif Hakkı Yasaları

- ❖ Neyin korunup neyin korunmadığını tanımlar
- ❖ Sahibinin bu eserle ne yapıp yapamayacağını belirler
- ❖ Kullanıcının haklarını düzenler
- ❖ Sahibiyle kullanıcı arasında denge kurar

Tanımlanmamış Terimler

- ❖ Önemli, değerli
- ❖ Makul
- ❖ Özgün
- ❖ Dürüst kullanım
- ❖ Kütüphane

Önemli, değerli

- ❖ Bir eserin “önemli”den daha azını kopyalayabilirsin.
- ❖ Ne demek? Kitabın %10’u? Bir dergiden bir makale?
- ❖ Cinayet romanının son sayfasından cinayeti kimin işlediğini öğreniyorsan belki de bu “önemli”

Makul

- ❖ Makul ölçüde kopyalanabilir
- ❖ Veri tabanı makul ölçüde kullanılabilir

Özgün

- ❖ Yasalarda tanımı yok
- ❖ Daha önce bir yere kopyalanmamış, insan aklının bir ürünü olmalı
- ❖ Sabit olmalı (şu andaki konuşmam telif hakkına girmiyor, ama kaydedilirse telif hakkı var)

Dürüst Kullanım

- ❖ Telif hakkı sahibinin ekonomik çıkarlarına zarar vermeden eseri kullanmak
- ❖ Araştırma, eğitim-öğretim, kişisel kullanım için özel kurallar geçerli
- ❖ Ticari bir firma için çalışıyor olsanız bile araştırma/özel çalışma için kopyalama serbest
- ❖ Eleştiri/değerlendirme (yasalarda bilimsel bir buluşu veya güncel olayları vs. haber vermeye izin veriliyor, ama tanımlanmamış)
- ❖ Kütüphanelerin ayrıcalıkları

Dijital Yayın Teknolojisi

- ❖ Maliyetlerin düşmesi
 - Çoğaltım
 - Dağıtım
- ❖ Kopyalamanın kolaylaşması
 - Eserin bir ortam üzerine kopyalanması
 - Elektronik yayınların kullanımı için çoğu zaman kopyalama gerekli
- ❖ Elektronik içeriğin ücretsiz dağıtımı
- ❖ Ürün farklılaştırma
- ❖ Tamamlayıcı ürünlerin geliştirilmesi

Değişen Telif Hakkı Anlayışı

- ❖ Hukuk her zaman teknolojiden sonra geliyor
- ❖ “Bilgi özgür olmalı” (J.P. Barlow)
- ❖ Dijital nesnelerin tanımlanması, düzenlenmesi ve korunması
- ❖ Elektronik bilgilerin korunması ve ticaretiyle ilgili uluslararası anlaşmalar
- ❖ Elektronik telif hakkı yönetim sistemleri
- ❖ Elektronik bilgi edinme özgürlüğü

Veri Tabanları

- ❖ Yasalar ABD ve İngiltere’de farklı, Avrupa ülkelerinde farklı
- ❖ AB’nin “veri tabanı” tanımı: “sistematiik veya yöntemsel olarak düzenlenmiş ve elektronik ya da diğer yollardan bireysel olarak erişilebilen eserler, veriler ve diğer materyaller topluluğu”
- ❖ Örnekler: kütüphane kataloğu, aile fotoğrafları??
- ❖ Üst veriler (metadata) AB Telif Hakları Yönergesi ile koruma altında

Veri Tabanı Hakları

- ❖ Sahibinin hakkı
- ❖ Veri tabanı hakkı (15 yıl) (veri tabanına eklemeler yapıldıkça süre yeniden başlıyor)
- ❖ Bilimsel kaynakça (yazarın ölümünden sonra 70 yıl)
- ❖ Veri tabanı hakkı için ne yapmak gerekli?
 - Veri sağlama
 - Veri doğrulama
 - Veri sunuşu

Elektronik Yayıncılık

- ❖ “Yayın” neleri içeriyor?
- ❖ Yayıncıların basılı kopya için telif hakkı almaları aynı metnin değişik formatlarda yayınlanmasına izin veriyor mu?

Web

- ❖ Web sitesi nedir? Yayın mı? Kablo TV mi?
- ❖ Telif hakkı geçerli
- ❖ Ama hangi ulusal yasa geçerli?
- ❖ Kişisel kullanım
- ❖ Başlıklar
- ❖ Hipermetin bağlantıları
- ❖ Lisanslar
- ❖ İtranetler

Lisanslar

- ❖ Elektronik bilgiler için telif hakkı yasalarından çok kontrat hukuku (lisanslar) geçerli
- ❖ Belirli bir süre için kullanım hakkı/kiralama
- ❖ Hak, sorumluluk ve yaptırımların taraflarca belirlenmesi
- ❖ Lisansların iki tarafın onayıyla yürürlüğe girmesi

Halk kütüphaneleri ve dijital bilgi kaynakları

- ❖ “Anadan doğma” – “sonradan olma” dijital bilgi kaynakları
- ❖ Anadan doğma → Lisanslar
- ❖ Sonradan olma → Telif hakları
- ❖ Halk kütüphanecileri her iki mevzuatı da bilmeli ya da danışmanlık hizmeti almalı
- ❖ Lisanslar için yayıncılarla lisans pazarlığı yapılması
- ❖ Telif hakları için eser sahiplerinden izin alınması

Halk kütüphanesi kullanıcıları

- ❖ Herkes potansiyel kullanıcı
- ❖ Kullanım türleri çok değişik (kişisel kullanım, araştırma amacıyla kullanım, Kar amacı güden kullanım, vs.)
- ❖ Basılı eserlerin ödünç verilmesi telif hakkı yasalarına tabi değil
- ❖ Oysa dijital kaynakların “ödünç verilmesi” (erişime açılması) için lisans gerekli
- ❖ Belirli bir grup için lisans anlaşması yapmak zor
- ❖ Dijital kaynaklara erişimi kullanım türüne göre (kar amacı güden-gütmeyen) denetlemek zor

Dijital Hakların Korunması ve Yönetimi

- ❖ Elektronik Telif Hakkı Yönetim Sistemleri (ECMS)
- ❖ Dijital Hakların Yönetimi (DRM)
- ❖ Teknolojik önlemler (CITED: Control in Transmitting Electronic Documents)

Halk kütüphaneleri ve dijital haklar

- ❖ Teknolojik önlemler yasal olmayan kullanımları önlemede etkili
- ❖ Ancak yasal kullanımları (kişisel kullanım, araştırma yapma, vs.) da engelliyor
- ❖ Kullanım ya da koruma amaçlı kopyalama olanaksız
- ❖ Basılı eserlerin ağa aktarılması eser sahiplerinin izinlerine bağlı

IFLA'nın İlkeleri I

1. Antlaşmalarla izin verilen istisnaların basılı ve elektronik formattaki bilgilere eşit biçimde uygulanması için ulusal yasalarda değişiklik yapılmalı
2. Fazla kopyalamalar için yönetimsel açıdan kolay bir ödeme sistemi geliştirilmeli
3. Geçici ya da teknik kopyalar çoğaltma hakkı kapsamından çıkarılmalı

IFLA'nın İlkeleri II

4. Dijital formattaki eserler için herhangi bir izin almaksızın ya da ücret ödemeksizin bütün kütüphane kullanıcıları
- Telif hakkına tabi kamuya açık materyalleri gözden geçirebilmeli
 - Ticari olarak pazarlanan telif hakkına tabi materyali gerek kütüphanede gerekse uzaktan kişisel kullanım amacıyla okuyabilmeli, dinleyebilmeli veya görebilmeli
 - Kişisel kullanım, eğitim ve araştırma amacıyla dijital bir eserin makul bir kısmını kopyalayabilmeli

IFLA'nın İlkeleri III

5. Dijital formdaki telif hakkına tabi dijital bir esere araştırma amacıyla erişim sağlanmalı
6. Fiziksel formda yayınlanmış dijital materyallerin (örneğin, CD-ROM'lar) ödünç verilmesi kısıtlanmamalı
7. Elektronik kaynakların makul ölçülerde ödünç verilmesi lisans anlaşmalarıyla kısıtlanmamalı
8. Kütüphane ve arşivlerin koruma amacıyla basılı formdaki telif hakkına tabi materyalleri dijital forma dönüştürmelerine izin verilmeli

IFLA'nın İlkeleri IV

9. Telif hakkı yasası elektronik medyaları derleyebilmeli
10. Kullanıcıya pazarlık fırsatı verilmeden ve telif hakkı sahipleri tarafından lisanslara tek taraflı olarak konulan kısıtlamaları ulusal telif hakkı yasası geçersiz saymalı
11. Ulusal telif hakkı yasaları telif hakkı sahiplerinin hakları ile kullanıcıların yasal hakları arasında bir denge gözetmeli
12. Yasaya uyulup uyulmadığının pratik ve makul bir biçimde denetlenemediği durumlarda üçüncü partilerin sorumlulukları konusunda açık sınırlamalar getirilmeli

Dijital bilgi kaynakları ve FSEK

- ❖ FSEK’te eğitim ve öğretimle ilgili maddeler var (Md. 33-34)
- ❖ Doğrudan kütüphanelerle ilgili bir madde yok
- ❖ Dürüst kullanımla ilgili bir madde yok
- ❖ Veri tabanlarıyla ilgili madde yetersiz
 - 1995’te yapılan bir değişiklikle veri tabanları “işlenmeler” adı altında koruma kapsamına alındı
- ❖ Dijital eserlerle ilgili doğrudan bir madde yok
- ❖ Eser sahibinin dijital yollardan eserini yayım hakkına sahip olduğu belirtilmiş

Yasal düzenlemeler I

- ❖ (FSEK Md. 72, Değişik: 21.2.2001-4630/27)
Hak sahibinin yazılı izni olmaksızın, bu Kanuna aykırı olarak kasten: Bir eseri kiralayan veya kamuya ödünç veren, Kişiler hakkında dört yıldan altı yıla kadar hapis ve 50 milyar liradan 150 milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.
- ❖ **Kütüphaneler bu maddenin dışında tutulmalıdır**

Yasal düzenlemeler II

- ❖ FSEK’e dijital eserlerin kullanımı ve korunmasıyla ilgili maddeler konulmalı
- ❖ FSEK’e kişisel kullanım başlığı altında dijital eserlerin de kullanım kapsamına girdiği eklenmeli
- ❖ FSEK’e kütüphanelerin dijital yayınları kişisel kullanım amacıyla ödünç vermek üzere çoğaltabilecekleri eklenmeli
- ❖ Veri tabanlarıyla ilgili madde geliştirilip üst veriler de koruma altına alınmalı
- ❖ Bilgi Edinme Hakkı Yasasına adil kullanımla ilgili maddeler konulmalı, bu hak dijital eserler için de geçerli olmalı

Halk kütüphanelerimiz ve dijital bilgi kullanımı

- ❖ İhmal edilebilir düzeyde
- ❖ Merkezi derme geliştirme politikası izleniyor
- ❖ Kütüphanelerin kendi başlarına dijital bilgi kaynakları için lisans anlaşması yapmaları zor
- ❖ Web aracılığıyla erişilen ücretsiz kaynaklardan kısmen yararlanılıyor
- ❖ Genel Müdürlük halk kütüphaneleri için toplu lisans alma yoluna gidebilir

Halk kütüphaneleri ne yapmalı?

- ❖ Telif hakları politikası oluşturmalı
- ❖ Yasa ve yönetmelikleri iyi bilmeli
- ❖ Ne tür kullanımlara izin vereceklerini belirlemeli
- ❖ Kişisel/ticari kullanımı nasıl ayıracıklarını saptamalı
- ❖ Yayıncılarla konsorsiyal lisans için pazarlık yapmalı
- ❖ Ticari kullanım için elektronik telif hakları ödeme sistemleri kullanmalı
- ❖ Erişim yönetim sistemlerine karar vermeli

İlgili Web Siteleri

- ❖ WIPO: World Intellectual Property Organization
 - <http://www.wipo.org>
- ❖ Copyright Clearance Center
 - <http://www.copyright.com>
- ❖ Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
 - <http://www.ilesam.hacettepe.edu.tr/fsek.html>
- ❖ Copyright Resources Online
 - <http://www.library.yale.edu/~okerson/copyproj.html>

Elektronik Kaynaklarda Yasal Sorunlar

Yaşar Tonta

H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

tonta@hacettepe.edu.tr

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/tonta.html>